

JACEK MICHAŁ WOJCIECHOWSKI

ORCID: 0000-0003-0520-3379

DOI: 10.4467/20801335PBW.21.030.14307

Typy uprzywilejowane przestępstwa korupcji wyborczej¹

Ustanowienie wypadku mniejszej wagi (art. 250a § 3 kk) należy postrzegać jako swoiste novum w zakresie kryminalizacji korupcji wyborczej w polskim porządku prawnym. Do chwili wejścia w życie tzw. noweli antykorupcyjnej z 13 czerwca 2003 r.² ustawodawca nie korzystał z tego rodzaju instrumentów prawnych na gruncie normatywnej konstrukcji tego przestępstwa. Jakkolwiek instytucja wypadku mniejszej wagi była znana Kodeksowi karnemu z 1932 r.³, to jednak nie znajdowała zastosowania do typów korupcji wyborczej (art. 121–123 kk), jak również innych czynów korupcyjnych występujących w tej kodyfikacji⁴. Warto zwrócić uwagę, że Kodeks karny z 1932 r., do którego rozwiązań nawiązywali twórcy noweli antykorupcyjnej z 13 czerwca 2003 r., nie przewidywał odmian rodzajowych przestępstwa korupcji wyborczej, chociaż statuował typy kwalifikowane korupcji w sektorze publicznym (art. 290 § 2 kk)⁵.

¹ Artykuł jest zmodyfikowanym i zaktualizowanym fragmentem rozprawy doktorskiej (VI rozdział) pt. *Przestępstwo korupcji wyborczej w polskim prawie karnym (art. 250a kk)* (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Prawa i Administracji).

² *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (DzU z 2003 r. nr 111 poz. 1061).

³ *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny* (DzU z 1932 r. nr 60 poz. 571).

⁴ Zob. R. Żurowska, *Przestępstwo korupcji w sporcie*, Poznań 2010, s. 141; *Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny*, Warszawa 1968, s. 54. Zmiany w tym zakresie nastąpiły wraz z wejściem w życie Kodeksu karnego z 1969 r. (*Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny – DzU z 1969 r. nr 13 poz. 94 – przyp. red.*), który mimo że nie przewidywał penalizacji korupcji wyborczej, to jednak wprowadzał instytucję wypadku mniejszej wagi na grunt przestępstwa korupcji w sektorze publicznym.

⁵ Zob. art. 290 § 2 kk z 1932 r.: „Jeżeli sprawca uzależnia czynność urzędową od otrzymania dla siebie lub innej osoby korzyści majątkowej lub osobistej, albo przyjmuje korzyść taką lub jej obietnicę za czynność, która sprzeciwia się lub ma się sprzeciwiać ustawie, podlega karze więzienia do lat 10”.

Jednym z głównych czynników implikujących możliwość zastosowania art. 250a § 3 kk będzie rodzaj i charakter naruszonego dobra, którym w przypadku art. 250a kk jest rzetelność głosowania w wyborach i referendach. Przedmiot ochrony jest tutaj tożsamy dla obu typów korupcji wyborczej, gdyż sprawcy tych czynów zabronionych atakują to samo dobro prawne, ale niejako z innej strony. W doktrynie wskazuje się, że charakter tego dobra powinien przemawiać przeciwko decyzji o utworzeniu typu uprzywilejowanego wypadku mniejszej wagi przestępstwa korupcji wyborczej (art. 250a § 3 kk)⁶. Należy zgodzić się z tym poglądem, gdyż popełnienie przestępstw z art. 250a § 1–2 kk bez względu na treść czy wartość korzyści w jednakowy sposób godzi w dobro prawne podlegające ochronie na podstawie art. 250a kk, poddając w wątpliwość ostateczny rezultat głosowania. Biorąc pod uwagę rolę, jaką w polskim porządku prawnym odgrywają wybory i referenda, decyzja legislacyjna o utworzeniu typu uprzywilejowanego z art. 250a § 3 kk może wydawać się pod tym względem kontrowersyjna.

Kolejnym istotnym czynnikiem determinującym możliwość przyjęcia kwalifikacji czynu jako wypadku mniejszej wagi jest rozmiar wyrządzonej lub grożącej szkody. W zależności od jej rodzaju przy dokonywaniu oceny należy kierować się jej wysokością (szkoda majątkowa) lub jej charakterem (szkoda niemajątkowa) bądź brać pod uwagę szkodę, która zagrażała określonemu dobru prawnemu w następstwie zachowania sprawcy⁷. Wskazany czynnik, z uwagi na zawarty w nim element kwantytatywny, determinuje konieczność ustalenia wielkości szkody. Im jest ona wyższa, tym wyższy jest jego poziom⁸. W piśmiennictwie są wyrażane poglądy, w świetle których lokalny wymiar wyborów przemawia za przyjęciem niższego stopnia społecznej szkodliwości czynu w porównaniu z wyborami przeprowadzanymi na szczeblu ogólnopaństwowym⁹. Polemizując z tym stanowiskiem, należy wskazać, że przy prawnokarnej ocenie danego zachowania na podstawie art. 250a § 3 kk okoliczności takie, jak rodzaj wyborów lub referendum, ich ranga czy popularność, jaką cieszą się one wśród osób uprawnionych do głosowania, nie powinny mieć znaczenia. Należy wskazać, że wypełnienie znamion sprzedajności oraz przekupstwa wyborczego w obrębie wyborów na szczeblu samorządowym (wyborów do rady gminy, rady powiatu oraz sejmiku województwa) w praktyce powinno być traktowane na równi z podejmowaniem tego rodzaju czynności w przypadku innych kategorii wyborów powszechnych przeprowadzanych na podstawie przepisów Kodeksu wyborczego

⁶ J. Sobczak, *Przestępstwo korupcji wyborczej*, w: *Przemiany prawa wyborczego – doświadczenia nowych demokracji*, A. Sokala, Z. Witkowski (red.), Bydgoszcz 2007, s. 115. Zob. również: W. Kozielewicz, w: *Kodeks karny. Komentarz*, R. Stefański (red.), Warszawa 2020, s. 1685.

⁷ M. Budyn-Kulik, w: *Kodeks karny. Komentarz*, M. Mozgawa (red.), Warszawa 2017, s. 357–358 wraz z orzecnictwem przywołanym przez autorkę. Zob. Wyrok Sądu Najwyższego (dalej: SN) z 8 III 1972 r., II KR 329/71, Lex nr 21470; Wyrok SN z 25 X 1984 r., V KRN 336/84, OSNPG 1985, nr 5, poz. 66.

⁸ A. Grześkowiak, w: *Kodeks karny. Komentarz*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Warszawa 2021, s. 868.

⁹ M. Iwański, *Odpowiedzialność karna za przestępstwa korupcyjne*, Kraków 2016, s. 645.

z 5 stycznia 2011 r.¹⁰ (wyborów na urząd Prezydenta RP, wyborów do Sejmu i Senatu RP). Należy bowiem zauważyć, że wszystkie wymienione kategorie wyborów nie tylko zostały uregulowane w jednym akcie prawnym, lecz także korzystają z takiej samej ochrony na gruncie kodeksu karnego. Powyższa uwaga w takim samym stopniu będzie odnosić się do wyborów terminowych i do wyborów uzupełniających, ponownych czy przedterminowych, które co do zasady cechują się ograniczonym zasięgiem terytorialnym oraz cieszą się mniejszym zainteresowaniem wyborców. Podobnie ten problem będzie się przedstawiał w przypadku referendum. Ustawodawca, nadając rozdziałowi XXXI kk tytuł *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum* oraz wymieniając określone kategorie głosowań w dyspozycji art. 248 kk, dał wyraz temu, że obu tym instytucjom zamierza udzielać takiej samej ochrony prawnej. Z tego względu poglądy, w świetle których np. głos oddany w referendum lokalnym miałby mieć mniejszą wagę niż głos oddany w referendum ogólnokrajowym czy w wyborach na urząd Prezydenta RP, nie wydają się trafne. Należy bowiem zgodzić się z osądem, że (...) *relatywna siła jednego głosu w wyborach czy referendach lokalnych może okazać się tutaj większa niż w wielu przejawach demokracji o zasięgu ogólnokrajowym*¹¹.

W kontekście możliwości stosowania art. 250a § 3 kk należy mieć na uwadze również realia towarzyszące referendum ogólnokrajowym i lokalnym. Ich przedmiotem może być zarówno jedno zagadnienie, jak i kilka spraw o różnorodnym charakterze, stopniu skomplikowania czy znaczeniu praktycznym¹². Nie ulega wątpliwości, że wymienione okoliczności mogą rzutować na możliwość prawnokarnej oceny danego zachowania przez pryzmat art. 250a § 3 kk. Nie można bowiem stawiać znaku równości między udzieleniem i przyjmowaniem korzyści za głosowanie w określony sposób w referendum (zarówno lokalnym, jak i ogólnokrajowym), polegający na zaznaczeniu na karcie do głosowania odpowiedzi na pytania dotyczące kilku istotnych spraw poddawanych pod głosowanie (tj. odpowiedzi na kilka najważniejszych pytań referendalnych),

¹⁰ Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (t.j.: DzU z 2020 r. poz. 1319) – przyp. red.

¹¹ J. Potulski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.03.111.1061)*, Lex/el 2004, art. 250a kk, teza nr 8.

¹² Zob. *Referendum lokalne. Niedziela 25 maja 2014 r.*, https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=60751 [dostęp: 29 VII 2017]. Przykładem ilustrującym istotę tego wyводу mogą być kategorie spraw będących przedmiotem głosowania w referendum lokalnym w Krakowie przeprowadzonym 25 V 2014 r. W ramach referendum zadano następujące pytania: 1. Czy jest Pani/Pan za zorganizowaniem i przeprowadzeniem przez Kraków Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2022 r.? Głosów na „Tak” było 62 453 (30,28%), głosów na „Nie” – 143 796 (69,72%). 2. Czy jest Pani/Pan za budową metra w Krakowie? Głosów na „Tak” było 112 856 (55,11%), głosów na „Nie” – 91 939 (44,89%). 3. Czy jest Pani/Pan za stworzeniem w Krakowie systemu monitoringu wizyjnego, którego celem byłaby poprawa bezpieczeństwa w mieście? Głosów na „Tak” było 142 772 (69,73%), głosów na „Nie” – 61 969 (30,27%). 4. Czy zdaniem Pani/Pana w Krakowie powinno się budować więcej ścieżek rowerowych? Głosów na „Tak” było 175 033 (85,20%), głosów na „Nie” – 30 398 (14,80%). Szerzej na temat tego referendum zob. M. Rulka, *Referendum w sprawie organizacji przez Kraków Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2022 r.*, „Samorząd Terytorialny” 2015, nr 5, s. 56–66.

a głosowaniem wyłącznie w jednej sprawie, która dodatkowo może nie mieć większego znaczenia praktycznego.

Prawnokarna kwalifikacja danego zachowania na podstawie art. 250a § 3 kk będzie uzależniona od skutków wywołanych zachowaniem sprawcy, zwłaszcza ich wpływu na ostateczny rezultat głosowania w wyborach lub referendum. Wspomniana uwaga dotyczy przede wszystkim przekupstwa wyborczego z art. 250a § 2 kk, gdyż w odróżnieniu od sprzedajności wyborczej zachowanie sprawcy co do zasady nie będzie ograniczać się do jednorazowej realizacji znamion tego przestępstwa w trakcie odbywających się wyborów lub referendum. Ocena dokonywana w tym zakresie powinna uwzględniać ostateczny rezultat głosowania, gdyż jak wskazuje się w piśmiennictwie, rozmiar wyrządzonej i grożącej szkody nie może abstrahować od charakteru naruszonego lub zagrożonego dobra¹³. Jeżeli pomimo podejmowania przez sprawcę zachowań wypełniających znamiona sprzedajności lub przekupstwa wyborczego nie dojdzie do osiągnięcia założonego przez niego celu (np. referendum okaże się nieważne z powodu zbyt niskiej frekwencji) bądź sprawca nie uzyska satysfakcjonującego wyniku głosowania (np. otrzyma niewystarczającą liczbę głosów), to nie ulega wątpliwości, że tego rodzaju zachowania będą cechować się mniejszym ładunkiem karygodności niż typowe zamachy korupcyjne związane z wyborami i referendum. Zastosowanie wypadku mniejszej wagi z art. 250a § 3 kk będzie możliwe w sytuacjach, w których pomimo podejmowania przez sprawcę tego rodzaju zamachów korupcyjnych nie wpłynie to negatywnie na ostateczny rezultat głosowania (np. dany kandydat nie miałby problemów z wygraniem wyborów mimo pozyskania określonej liczby głosów w zamian za korzyść majątkową lub osobistą).

Czynnikami, które mogą rzutować na ocenę społecznej szkodliwości, są sposób oraz okoliczności popełnienia danego czynu zabronionego. W piśmiennictwie wskazuje się, że w grę może wchodzić szeroki katalog przesłanek¹⁴, obejmujących zarówno czyn, jak i jego sprawcę¹⁵. W pierwszej z tych grup czynników należy wyróżnić współdziałanie z nieletnim, premedytację, wykorzystanie nadarzającej się sposobności, z kolei elementem dotyczącym sprawcy będzie np. uleganie wpływom innych osób¹⁶. Uwzględniając powyższe poglądy, należy wskazać, że przeszkodą w prawnokarnej

¹³ O. Górniok, J. Bojarski (aktualizacja), w: *Kodeks karny. Komentarz*, M. Filar (red.), Warszawa 2016, s. 802.

¹⁴ Odmienne: J. Majewski, w: *Kodeks karny. Część ogólna, tom I. Komentarz do art. 53–116*, W. Wróbel, Z. Zoll (red.), Warszawa 2016, s. 954. Zdaniem autora zakres tego faktora nie jest szeroki i obejmuje czas (np. pora nocna), miejsce (np. miejsce publiczne), a także tzw. kontekst sytuacyjny (działanie publiczne, we współdziałaniu z nieletnim lub w jego obecności, w reakcji na naganne zachowanie się pokrzywdzonego itp.).

¹⁵ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 308.

¹⁶ M. Budyn-Kulik, w: *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 358 wraz z przywołaną tam literaturą. Zob. także: Wyrok SN z 15 XI 1984 r., II KR 248/84, OSNKW 1985, nr 7–8, poz. 61. Jak wskazał SN w przywołanym judykacie: „Stopień demoralizacji może przejawiać się nie tylko przez uprzednie popełnianie przestępstw w ogóle czy popadanie w konflikty z prawem, ale może wyrazić się także w sposobie przygotowania i realizacji tego przestępstwa, które jest aktualnie przedmiotem osądu”.

kwalifikacji danego czynu na podstawie art. 250a § 3 kk może być publiczny charakter zachowania sprawcy (np. udzielanie i przyjmowanie korzyści majątkowych lub osobistych w okolicach bądź wewnątrz lokalu wyborczego, w miejscach kultu religijnego).

Przedstawiciele doktryny prawa karnego w nielicznych wypowiedziach dotyczących charakterystyki wypadku mniejszej wagi przy korupcji wyborczej co do zasady zgodnie wskazują, że najważniejszą rolę w prawnokarnej kwalifikacji danego zachowania na podstawie art. 250a § 3 kk będą odgrywać wartość korzyści majątkowej i charakter korzyści osobistej¹⁷. Takie ujęcie tej materii nie powinno dziwić, zwłaszcza że w podobny sposób ten problem jest postrzegany w przypadku innych czynów korupcyjnych wskazanych w Kodeksie karnym z 6 czerwca 1997 r. (art. 228 § 2 kk i art. 229 § 2 kk)¹⁹. Opisana koncepcja koresponduje z poglądami judykatury, gdyż jak zauważył Sąd Najwyższy w wyroku z 8 marca 1983 r.: *Wielkość udzielonej korzyści majątkowej jest elementem rzutującym na społeczne niebezpieczeństwo przestępstw przekupstwa, a więc elementem wyłączającym możliwość uznania danego czynu jako wypadku mniejszej wagi*²⁰. Jak zaznacza Jacek Potulski, w obrębie wypadku mniejszej wagi przy korupcji wyborczej mogą mieścić się przypadki pozyskiwania głosów w zamian za drobne podarunki (w tym za przysłowiową kiełbasę wyborczą)²¹. Należy w pełni zgodzić się z przedstawionym poglądem, gdyż znajduje on oparcie w art. 115 § 2 Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r., zgodnie z którym tego typu elementy wpływają na ocenę stopnia społecznej szkodliwości czynu. Powyższa uwaga będzie dotyczyć sytuacji, w których korzyścią majątkową będą drobne artykuły spożywcze (takie, jak np.: chleb, mleko, masło, słodczyce itp.), napoje alkoholowe o niewielkiej wartości lub ilości (piwo, wino), papierosy bądź niewielkie kwoty pieniężne. Realizacja znamion typu uprzywilejowanego korupcji wyborczej może przybrać postać udzielania tego rodzaju korzyści, częstowania nimi (np. wysokoprocentowymi trunkami) bądź ich sprzedaży po niższej cenie. Należy jednak zachować dużą ostrożność przy dokonywaniu prawnokarnej oceny tego rodzaju zachowań, gdyż nierzadko ich stopień społecznej szkodliwości może oscylować na granicy znikomości i przemawiać za umorzeniem postępowania karnego (art. 17 § 1 pkt 3 kpk). Z tego typu sytuacją możemy mieć do czynienia w przypadku bardzo niskiej wartości korzyści (np. poczęstunku papierosem czy kostką czekolady).

¹⁷ M. Iwański, *Odpowiedzialność karna...*, s. 645; J. Jurewicz, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum z rozdziału XXXI*, „Studia Wyborcze” 2006, t. 2, s. 35–36; J. Potulski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian...*, Lex/el. 2004, komentarz do art. 250a kk, teza nr 8; J. Skorupka, *Przestępstwo korupcji wyborczej z art. 250a kk*, „Palestra” 2006, nr 11–12, s. 49–50; R.A. Stefański, *Przestępstwo korupcji wyborczej (art. 250a kk)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4, s. 78; M. Surkont, *Łapownictwo*, Sopot 1999, s. 65.

¹⁸ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (DzU z 1997 r. nr 88 poz. 553, ze zm.) – przyp. red.

¹⁹ J. Lachowski, w: *Kodeks karny. Część szczególna, tom II. Komentarz. Art. 222–316*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2017, s. 119.

²⁰ Wyrok SN z 8 III 1983 r., I KR 387/82, Lex nr 21972.

²¹ J. Postulski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian...*, Lex/el. 2004, komentarz do art. 250a kk, teza nr 8.

W kontekście korzyści majątkowej najważniejszą sprawą będzie ustalenie kwoty uzasadniającej dokonanie prawnokarnej kwalifikacji danego czynu na podstawie art. 250a § 3 kk. Zasadniczy problem dotyczy trudności w wycenie pojedynczego głosu, gdyż tego rodzaju dobra na co dzień nie występują w obrocie prawnym. Dotychczasowa praktyka stosowania art. 250a kk pokazuje, że kwoty pieniężne, z którymi w takiej sytuacji mamy do czynienia, nie są zbyt wysokie (5 zł, 20 zł, 50 zł)²², a ich wartość jest wyrazem subiektywnej wyceny głosu przez osoby uprawnione do głosowania. Kwoty te mają wartość zbliżoną do tzw. zwyczajowych dowodów wdzięczności, których udzielenie i przyjmowanie na gruncie art. 228 § 2 kk i 229 § 2 kk nie skutkuje odpowiedzialnością karną. Biorąc to pod uwagę oraz dostrzegając skutki związane z oceną stopnia społecznej szkodliwości, należy stanąć na stanowisku, że za stosowaniem art. 250a § 3 kk będą mogły przemawiać okoliczności, w których korzyść majątkowa nie przekroczy kwoty 20 zł.

Prawnokarna ocena konkretnego zachowania na podstawie art. 250a § 3 kk będzie możliwa w odniesieniu do zachowań korupcyjnych, których treść nie wiąże się z wypełnieniem karty do głosowania, lecz z zastosowaniem określonej techniki (metody) głosowania. Czynnikiem przesądzającym o możliwości przyjęcia w tej sytuacji kwalifikacji czynu jako wypadku mniejszej wagi z art. 250 § 3 kk będzie treść „korupcyjnej umowy”, która nie obejmuje tutaj merytorycznego sposobu zdeponowania głosu. W świetle przedstawionego stanowiska jako wypadek mniejszej wagi będzie mogło zostać zakwalifikowane zachowanie, które wiąże się z przyjęciem korzyści majątkowej lub osobistej za głosowanie przy udziale pełnomocnika lub też oddanie głosu w lokalu wyborczym wskazanym przez podmiot udzielający korzyści. Przedstawiony pogląd koresponduje z uwagami przedstawicieli doktryny prawa karnego dotyczącymi czynów korupcyjnych z art. 228 § 2 kk i art. 229 § 2 kk. Wskazuje się, że wśród okoliczności uzasadniających zakwalifikowanie czynu jako wypadku mniejszej wagi jest przyjęcie korzyści majątkowej za wykonanie czynności natury technicznej (np. za pomoc w przygotowaniu dokumentów czy w wypełnianiu wniosku)²³. Jeżeli tego rodzaju czynności będą pozostawać w ścisłym związku ze sposobem głosowania (tzw. głosowaniem merytorycznym), to ich zwiększony ładunek karygodności będzie – co oczywiste – przemawiać przeciwko prawnokarnej kwalifikacji tych zachowań na podstawie art. 250a § 3 kk.

Równie ważną rolę w tego rodzaju ocenie będzie odgrywać specyfika sytuacji, w których stopień społecznej szkodliwości nie pozwoli na zastosowanie art. 250a § 3 kk, co tym samym będzie skutkowało prawnokarłą kwalifikacją danego czynu na podstawie art. 250a § 1 albo art. 250 § 2 kk. Wydaje się, że z tego typu sytuacją będziemy

²² Zob. D. Wąsik, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum – aspekty karnomaterialne, procesowe i kryminologiczne*, Olsztyn 2012, s. 216–223; tenże, *Sprawca korupcji wyborczej – studium kryminologiczne*, „Radca Prawny” 2011, nr 3, s. 73–80.

²³ J. Lachowski, w: *Kodeks karny. Część szczególna...*, s. 119–120. Zob. również: M. Surkont, *Łapownictwo...*, s. 65.

mieć do czynienia w przypadku zamachów korupcyjnych wymierzonych w głosowanie przez pełnomocnika. Należy bowiem zauważyć, że wskazana alternatywna metoda wyborcza opiera się na szczególnej więzi pełnomocnika z mocodawcą, a jej adresatem jest określona kategoria osób uprawnionych do głosowania (wyborcy niepełnosprawni oraz osoby w podeszłym wieku, tj. mające ukończone co najmniej 75 lat). Przeszkodą w prawnokarnej kwalifikacji tego typu zachowań na podstawie art. 250a § 3 kk będzie ich karygodność. Poza zamachami na dobro prawne podlegające ochronie na gruncie art. 250a kk godzą one również w szczególnego rodzaju instytucję prawną, jaką jest alternatywna procedura wyborcza. W tej sytuacji głosowanie w określony sposób będzie dotyczyć głosu osoby trzeciej – głosującej przez pełnomocnika. Przedstawione stanowisko znajduje oparcie w poglądach judykatury. Wskazuje się, że w przypadku, gdy (...) *czyn zabroniony stanowi zamach na dwa lub większą liczbę dóbr chronionych prawem, to zwiększa się jego stopień społecznej szkodliwości*²⁴.

Co do zasady przyjęcie wypadku mniejszej wagi nie powinno być możliwe w odniesieniu do „umów korupcyjnych” obejmujących kilka sposobów głosowania w ramach danych wyborów (np. głosowania na radnego gminy oraz wójta) bądź kilka rodzajów głosowań odbywających się w tym samym czasie (np. głosowania w ramach wyborów i referendum odbywających się w tym samym dniu). W tej sytuacji argumentem przeciwko prawnokarnej kwalifikacji danego zachowania na podstawie art. 250a § 3 kk również będzie karygodność tego typu zachowań, których skutki mogą obejmować kilka (niezależnych od siebie) rozstrzygnięć procedowanych w różnych głosowaniach.

Kontrowersje może wywoływać problem prawnokarnej oceny w kategoriach wypadku mniejszej wagi zachowań polegających na przyjęciu korzyści za głosowanie w sposób, który w rzeczywistości pozostaje w zgodzie z preferencjami danego wyborcy (tj. z wcześniej podjętą przez niego suwerenną decyzją wyborczą). W piśmiennictwie zwraca się uwagę, że niezwykle trudno jest wyobrazić sobie w pełni suwerenne głosowanie po otrzymaniu korzyści, ale jej przyjęcie po oddaniu głosu nie wydaje się już zachowaniem społecznie nagannym (np. wówczas, gdy sprawca oddaje głos na określoną osobę i kieruje się przy tym wyłącznie przekonaniem, że jest to właściwy kandydat, a później za taki sposób głosowania przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą)²⁵. Nie ulega wątpliwości, że w praktyce dowiedzenie tego, że głosowanie było wynikiem suwerennej decyzji osoby uprawnionej, a nie przyjętej przez niego korzyści, może być bardzo trudne, co wynika z obowiązywania zasady tajności głosowania. Przy dokonywaniu weryfikacji tych okoliczności organy ścigania nie powinny poprzestawać wyłącznie na wyjaśnieniach sprawcy, gdyż te mogą wynikać z przyjętej przez niego linii obrony. Nie ulega wątpliwości, że zarówno udzielanie, jak i przyjmowanie korzyści majątkowej lub osobistej za głosowanie w określony sposób, ale będący przejawem suwerennej decyzji wyborcy, cechuje się mniejszym ładunkiem społecznej szkodliwości

²⁴ Wyrok SN z 11 IV 2011 r., IV KK 382/10, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 10 – dodatek, poz. 5.

²⁵ J. Potulski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian...*, Lex/el. 2004, komentarz do art. 250a kk, teza nr 5.

w porównaniu z sytuacją, w której wpływ na decyzję podjętą przez wyborcę miała przyjęta przez niego wcześniej korzyść.

W podobny sposób należy oceniać sytuacje, w których sprawca sprzedajności wyborczej przyjmie korzyść majątkową lub osobistą za głosowanie w określony sposób, ale ostatecznie decyduje się oddać głos w sposób odmienny od deklarowanego bądź też rezygnuje z udziału w głosowaniu. O ile w pierwszym przypadku obowiązywanie zasady tajności głosowania będzie poważnie utrudniać ustalenie sposobu głosowania, o tyle okoliczność wzięcia przez osobę uprawnioną czynnego udziału w wyborach lub referendum będzie możliwa do zweryfikowania, ze względu na to, że osoba uprawniona potwierdza własnoręcznym podpisem odbiór karty do głosowania.

Przeszkodą w przyjęciu kwalifikacji czynu jako wypadku mniejszej wagi może być dopuszczenie się przestępstwa sprzedajności bądź przekupstwa wyborczego przez osobę pełniącą funkcję związaną z zapewnieniem prawidłowego przebiegu procesu wyborczego lub referendalnego (np. męża zaufania, członka komisji wyborczej (referendalnej), komisarza wyborczego, międzynarodowego obserwatora wyborów). Wskazane okoliczności nie należą bowiem do czynników stopnia społecznej szkodliwości (art. 115 § 2 kk). Jak zauważa Jacek Giezek, na ocenę stopnia społecznej szkodliwości nie mogą wpływać okoliczności, które mimo że dotyczą sprawcy, to jednak nie pozostają w związku z popełnionym przez niego czynem (np. wiek, stan zdrowia, sytuacja rodzinna i majątkowa, wykształcenie, zawód)²⁶. Powyższy pogląd koresponduje ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, który w postanowieniu z 4 marca 2009 r. wskazał, że: *Takie okoliczności jak warunki i właściwości osobiste sprawcy, właściwości osobiste pokrzywdzonego i procesowa postawa oskarżonego wobec postawionych mu w procesie zarzutów z pewnością nie mieszczą się w zamkniętym katalogu wymienionych w art. 115 §2 kk elementów wpływających na ocenę stopnia społecznej szkodliwości czynu*²⁷. Nie ulega jednak wątpliwości, że wymienione czynniki mogą rzutować na wymiar kary (art. 53 kk).

Wydaje się, że przyjęcie kwalifikacji czynu jako wypadku mniejszej wagi przy przestępstwie przekupstwa wyborczego (art. 250a § 2 kk w związku z art. 250a § 3 kk) nie będzie możliwe w sytuacji, w której sprawca tego przestępstwa udziela korzyści majątkowej lub osobistej na żądanie osoby uprawnionej do głosowania. Warto zwrócić uwagę,

²⁶ J. Giezek, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, J. Giezek (red.), Warszawa 2021, s. 876. Odmiennie: Wyrok SN z 21 I 1998 r., V KKN 39/97, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 6 – dodatek, poz. 1. Autor słusznie zauważa, że przywołany wyrok został wydany jeszcze podczas obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r., w czasie *vacatio legis* Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r.

²⁷ Uchwała SN z 16 IX 2008 r., SNO 68/08, Lex nr 491427. Zgodnie z poglądem SN wyrażonym w tej uchwale: „Niedopuszczalne jest uzależnianie oceny stopnia społecznej szkodliwości danego czynu od czynników bezpośrednio z nim niezwiązanych, które wystąpiły przed jego popełnieniem albo po jego popełnieniu (np. przyznanie się sprawcy do winy, dobrowolne naprawienie przez sprawcę szkody wyrządzonej przestępstwem, wyrażona przezeń skrucha, pogodzenie się z pokrzywdzonym), jak też od okoliczności charakteryzujących wyłącznie szeroko pojmowaną osobowość sprawcy, w szczególności tego, co w przepisach kodeksu określa się mianem „warunków i właściwości osobistych sprawcy” takich, jak np. wiek, stan zdrowia, sytuacja rodzinna i majątkowa, wykształcenie, zawód”.

że na gruncie przestępstwa korupcji w sektorze publicznym (art. 228 § 2 kk) tego rodzaju okoliczności przemawiają za prawnokarną kwalifikacją danego zachowania w kategoriach wypadku mniejszej wagi. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, w opisanej sytuacji udzielający korzyści znajduje się pod presją, co skutkuje tym, że jego czyn odznacza się niższym ładunkiem społecznej szkodliwości²⁸. Nie odmawiając słuszności przedstawionemu pogładowi, należy zwrócić uwagę, że na gruncie korupcji wyborczej istnieje specyficzny układ penalny, który różni się od relacji zachodzących na tle innych czynów korupcyjnych i nie pozwala na zastosowanie art. 250a § 3 kk. Dochodzi tutaj bowiem do odwrócenia ról – podmiotem żądającym korzyści jest osoba uprawniona do głosowania (na gruncie art. 228 § 4 kk jest nim osoba pełniąca funkcję publiczną), która formułując żądanie, artykułuje tym samym propozycję sprzedaży swojego głosu. Nie sposób jednak przyjąć, że w obliczu tak przedstawianego żądania sprawca przekupstwa wyborczego znajduje się w sytuacji przymusowej, gdyż w praktyce wskazaną korzyść może z powodzeniem udzielić innej osobie mającej uprawnienia do głosowania. W przypadku wyborów powszechnych przeprowadzanych na podstawie Kodeksu wyborczego z 5 stycznia 2011 r. liczba osób uprawnionych do głosowania w zależności od rodzaju wyborów oscyluje w Rzeczypospolitej Polskiej wokół 30 mln²⁹. Na tym tle odmiennie przedstawia się sytuacja sprawcy przestępstwa z art. 228 § 4 kk, który ze względu na pełnienie funkcji publicznej najczęściej będzie jedynym podmiotem właściwym i kompetentnym do załatwienia określonej sprawy.

Na uwagę zasługuje to, że głównym motywem wyodrębnienia wypadku mniejszej wagi przy przestępstwie korupcji wyborczej, podobnie jak w przypadku innych czynów korupcyjnych wprowadzonych do Kodeksu karnego z 1997 r. przez nowelę antykorupcyjną z 13 czerwca 2003 r., w opinii osób uczestniczących w pracach legislacyjnych, była potrzeba dostosowania ustawowego zagrożenia karą do wszystkich zachowań podlegających kryminalizacji, tj. tych o największym ciężarze gatunkowym, tych „standardowych” i tych najdrobniejszych, których prawnokarna ocena powoduje najczęściej problemów praktycznych. W obrębie tej trzeciej grupy znajdują się bowiem takie zachowania, których ciężar gatunkowy nie koresponduje z dolną granicą sankcji, co prowadzi do nadużywania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet do umarzania postępowania karnego ze względu na znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu³⁰.

²⁸ J. Lachowski, w: *Kodeks karny. Część szczególna...*, s. 137; A. Spotowski, *Przestępstwa służbowe: nadużycie służbowe i łapownictwo w nowym kodeksie karnym*, Warszawa 1972, s. 113; M. Surkont, *Łapownictwo...*, s. 89.

²⁹ W przypadku wyborów na urząd Prezydenta RP, które odbyły się 12 VII 2020 r., liczba osób uprawnionych do głosowania wynosiła 29 147 064. Zob. *Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 12 lipca 2020 r. o liczbie osób ujętych w spisach wyborców oraz liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania do godz. 12:00 w ponownym głosowaniu w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 12 lipca 2020 r.*, https://pkw.gov.pl/uploaded_files/1594594571_komunikat-dot-frekwencji-na-godz-1200-12072020.pdf [dostęp: 12 XII 2020].

³⁰ B. Mik, *Nowela antykorupcyjna z dnia 13 czerwca 2003 r. Rys historyczny i podstawowe problemy interpretacyjne*, Kraków 2003, s. 150–151.

Jak już wcześniej wskazano, wyodrębnienie typu uprzywilejowanego z art. 250a § 3 kk spotkało się z krytyką przedstawicieli doktryny prawa karnego. Zdaniem Jacka Sobczaka w przypadku przestępstwa korupcji wyborczej sprawca godzi w bardzo istotne dobra chronione prawem, co wydaje się okolicznością podważającą zasadność normatywnego wyodrębnienia wypadku mniejszej wagi³¹. Podjęcie decyzji o rezygnacji z wypadku mniejszej wagi (art. 250a § 3 kk) wydaje się zasadne również z uwagi na ograniczone możliwości stosowania tej regulacji wobec sprawców przestępstwa przekupstwa wyborczego. Istota tej postaci korupcji wyborczej bardzo często zasadza się na wielokrotnej realizacji jego znamion przez jednego sprawcę w trakcie tych samych wyborów i referendum. W tej sytuacji najczęściej znajdzie zastosowanie konstrukcja czynu ciągłego, co też będzie wykluczać możliwość skorzystania z instytucji wypadku mniejszej wagi. Należy w tym miejscu zgodzić się z Mikołajem Iwańskim, który trafnie wskazuje, że popełnienie przestępstwa przekupstwa wyborczego w formie czynu ciągłego, z uwagi na skutki wynikające z tego zachowania (m.in. możliwość wypaczenia rezultatu głosowania w wyborach lub referendum), nie będzie pozwalać na przyjęcie kwalifikacji czynu jako wypadku mniejszej wagi³².

Trzeba mieć na uwadze, że społeczna szkodliwość czynów spełniających kryteria wypadku mniejszej wagi musi plasować się powyżej minimalnej, ujemnej zawartości, przekraczać swoim zakresem poziom znikomości, ale nie osiągać pułapu właściwego typom podstawowym z art. 250a § 1–2 kk. W praktyce uchwycenie tak wąsko wyznaczonej granicy może okazać się bardzo trudne. Warto zaznaczyć, że na gruncie przestępstwa korupcji wyborczej brak jest typów kwalifikowanych, a różnice w zakresie zagrożenia karnego pomiędzy typami podstawowymi z art. 250a § 1–2 kk (kara od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności) a uprzywilejowanymi z art. 250a § 3 kk (grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2) nie są znaczne, jak to jest np. w przypadku przestępstwa korupcji w sektorze publicznym. Na gruncie wskazanego przestępstwa relacje pomiędzy typem podstawowym (kara od 6 miesięcy do 8 lat) a uprzywilejowanym (kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2) oraz kwalifikowanym (kara pozbawienia wolności od roku do lat 10) zostały ukształtowane w sposób zdecydowanie bardziej wyraźny.

Argumentów przemawiających za rezygnacją z utrzymywania instytucji wypadku mniejszej wagi (art. 250a § 3 kk) można również poszukiwać w obowiązujących regulacjach dotyczących wymiaru kary. W przyjętym kształcie nie różnicują one sytuacji sprawców typów podstawowych (art. 250a § 1–2 kk) oraz uprzywilejowanych (art. 250a § 3 kk). O ile bowiem typy przestępstw z art. 250a § 1–2 kk zostały zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, to przyjęcie wypadku mniejszej wagi implikuje możliwość orzeczenia wobec sprawcy kary grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Występujące na tym tle różnice będą jednak mieć w dużej mierze wymiar teoretyczny, gdyż wymierzenie kary grzywny wobec

³¹ J. Sobczak, *Przestępstwo korupcji wyborczej...*, s. 115.

³² Por. M. Iwański, *Odpowiedzialność karna...*, s. 645–646.

sprawców przestępstw z art. 250a § 1–2 kk nie tylko będzie możliwe, lecz w praktyce może dotyczyć dość częstych sytuacji. Za słusnością powyższego poglądu przemawia treść art. 58 § 1 kk, zgodnie z którym: (...) *jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, a przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary.*

Przeprowadzone rozważania wiodą do wniosku, że decyzja legislacyjna polegająca na ustanowieniu wypadku mniejszej wagi w obrębie przestępstwa korupcji wyborczej (art. 250a § 3 kk) nie była trafna i została podjęta zbyt pochopnie. Ustawodawca, ustanawiając art. 250a § 3 kk, całkowicie rozminął się z intencjami, jakimi kierował się podczas tworzenia analizowanej regulacji. Wbrew pozorom praktyka stosowania art. 250a § 3 kk nie dostarcza zbyt wielu argumentów przemawiających za potrzebą utrzymania tej regulacji w Kodeksie karnym. Wyodrębnienie art. 250a § 3 kk, wbrew intencjom ustawodawcy, nie tylko nie ułatwiło, lecz wręcz przeciwnie – skomplikowało dokonywanie prawnokarnej oceny zachowań korupcyjnych związanych z wyborami i spowodowało wymierne trudności interpretacyjne. Należy zauważyć, że art. 250a § 3 kk nie koresponduje również z charakterem korupcji wyborczej, która w odróżnieniu od innych zachowań korupcyjnych ma w dużej mierze charakter incydentalny, tj. występuje niemal wyłącznie w okresie przeprowadzania wyborów i referendów.

Bibliografia

- Iwański M., *Odpowiedzialność karna za przestępstwa korupcyjne*, Kraków 2016, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja.
- Jurewicz J., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum z rozdziału XXXI*, „Studia Wyborcze” 2006, t. 2, s. 35–36.
- Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, J. Giezek (red.), Warszawa 2021, Wolters Kluwer Polska.
- Kodeks karny. Część ogólna, tom I. Komentarz do art. 53–116*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), Warszawa 2016, Wolters Kluwer Polska.
- Kodeks karny. Część szczególna, tom II. Komentarz. Art. 222–316*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2017, C.H. Beck.
- Kodeks karny. Komentarz*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Warszawa 2021, C.H. Beck.
- Kodeks karny. Komentarz*, M. Filar (red.), Warszawa 2016, Wolters Kluwer Polska.
- Kodeks karny. Komentarz*, M. Mozgawa (red.), Warszawa 2017, Wolters Kluwer Polska.
- Kodeks karny. Komentarz*, R. Stefański (red.), Warszawa 2020, C.H. Beck.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, Wolters Kluwer Polska.

Mik B., *Nowela antykorupcyjna z dnia 13 czerwca 2003 r. Rys historyczny i podstawowe problemy interpretacyjne*, Kraków 2003, Kantor Wydawniczy Zakamycze.

Potulski J., *Kodeks karny. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.03.111.1061)*, Lex/el 2004, art. 250a kk, teza nr 8.

Projekt kodeksu karnego oraz przepisów wprowadzających kodeks karny, Warszawa 1968, Wydawnictwo Prawnicze.

Rulka M., *Referendum w sprawie organizacji przez Kraków Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2022 r.*, „Samorząd Terytorialny” 2015, nr 5, s. 56–66.

Skorupka J., *Przestępstwo korupcji wyborczej z art. 250a kk*, „Palestra” 2006, nr 11–12, s. 43–53.

Sobczak J., *Przestępstwo korupcji wyborczej*, w: *Przemiany prawa wyborczego – doświadczenia nowych demokracji*, A. Sokala, Z. Witkowski (red.), Bydgoszcz 2007, Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej, s. 106–116.

Spotowski A., *Przestępstwa służbowe: nadużycie służbowe i łapownictwo w nowym kodeksie karnym*, Warszawa 1972, Wydawnictwo Prawnicze.

Stefański R.A., *Przestępstwo korupcji wyborczej (art. 250a kk)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4, s. 68–79.

Surkont M., *Łapownictwo*, Sopot 1999, Wydawnictwo Prawnicze LEX.

Wąsik D., *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum – aspekty karnomaterialne, procesowe i kryminologiczne*, Olsztyn 2012, Wydawnictwo Volumina.pl.

Wąsik D., *Sprawca korupcji wyborczej – studium kryminologiczne*, „Radca Prawny” 2011, nr 3, s. 73–82.

Żurowska R., *Przestępstwo korupcji w sporcie*, Poznań 2010, Wydawnictwo Poznańskie.

Źródła internetowe

Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 12 lipca 2020 r. o liczbie osób ujętych w spisach wyborców oraz liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania do godz. 12:00 w ponownym głosowaniu w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 12 lipca 2020 r., https://pkw.gov.pl/uploaded_files/1594594571_komunikat-dot-frekwencji-na-godz-1200-12072020.pdf [dostęp: 12 XII 2020].

Referendum lokalne. Niedziela 25 maja 2014 r., https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=60751 [dostęp: 29 VII 2017].

Akty prawne

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (t.j.: DzU z 2020 r. poz. 1319).

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (DzU z 2003 r. nr 111 poz. 1061).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (DzU z 1997 r. nr 88 poz. 553, ze zm.).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (DzU z 1969 r. nr 13 poz. 94).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (DzU z 1932 r. nr 60 poz. 571).

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z 11 IV 2011 r., IV KK 382/10, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 10 – dodatek, poz. 5.

Uchwała Sądu Najwyższego z 16 IX 2008 r., SNO 68/08, Lex nr 491427.

Wyrok Sądu Najwyższego z 21 I 1998 r., V KKN 39/97, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 6 – dodatek, poz. 1.

Wyrok Sądu Najwyższego z 15 XI 1984 r., II KR 248/84, OSNKW 1985, nr 7–8, poz. 61.

Wyrok Sądu Najwyższego z 25 X 1984 r., V KRN 336/84, OSNPG 1985, nr 5, poz. 66.

Wyrok Sądu Najwyższego z 8 III 1983 r., I KR 387/82, Lex nr 21972.

Wyrok Sądu Najwyższego z 8 III 1972 r., II KR 329/71, Lex nr 21470.

Abstrakt

Artykuł jest poświęcony problematyce typu uprzywilejowanego przestępstwa korupcji wyborczej. Autor omawia przykłady zachowań umożliwiających prawnokarną kwalifikację na podstawie art. 250a § 3 kk, a także sytuacje niepozwalające na zastosowanie tej regulacji. Przeprowadza również rozważania dotyczące zasadności wyodrębnienia wypadku mniejszej wagi w normatywnej konstrukcji przestępstwa korupcji wyborczej, jak też postulowanych w tym zakresie zmian legislacyjnych.

Słowa kluczowe: wypadek mniejszej wagi, sprzedajność wyborcza, przekupstwo wyborcze, nowela antykorupcyjna, typy korupcji wyborczej.

Mitigated forms of election corruption crimes

Abstract

The article examines the problem of the type of mitigated crime of electoral corruption. The author discusses examples of behaviour enabling criminal qualification under Art. 250a § 3 of the Penal Code, as well as situations that do not allow the application of this regulation. He also considers the legitimacy of isolating a minor accident in the normative structure of the election corruption crime, as well as the proposed legislative changes in this regard.

Keywords: minor accident, electoral venality, electoral bribery, anti-corruption amendment, types of electoral corruption.